

'Oku mau fakalata'ia 'i he 'ea lelei mo e to'onga mo'ui faka'ofu'ofa 'i Kuinisilani Kaiheke, ko e ngaahi nanunga fakaenatula hangee ko e saikolone, matangi malohi mo e tafea ko e konga ta'e amanekina ia 'a hotau 'ataakai. 'Oku ha he hisitolia 'oku 'ikai malava ke tau matatali 'a e ngaahi faingata'a 'oku 'omi 'e he 'u me'a ni.

Kumi taimi leva he taimi ni ke teuteu ki he ngaahi 'u fakatu'utamaki fakatu'upakee 'aki ha:

- Tokateu ho 'api
- Teuteu'i 'a e Palani Ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee ma'a ho'o Pele pea mo e puha tokateu ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'a ho'o Pele;
- Teuteu'i 'a e Palani Ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'a ho 'api
- Teuteu'i 'a ho 'Api ki he Fetukutuku ka e pehee ki he Puha tokoni ki he Fetukutuku; pea
- Fakafanongo ki he 'u fakatokanga.

Tatau pe mo 'etau fiema'u ke mateuteu hotau famili mo hotau 'api ki he ngaahi taimi 'o e fakatu'utamaki fakatu'upakee pe ko e fakatamaki, 'oku to e fiema'u pe foki ke tau tokateu mo 'etau fanga pele. Ko ho fanga pele ko e konga pe ia 'a ho 'api; 'i ho'o tuku taimi ke teuteu'i he taimi ni, 'e malava ai ke fakalaka ange 'a e malu mo e mo'ui lelei 'a ho'o fanga pele faka-famili 'aki ho'o fakapapau'i 'oku fakakau 'enau ngaahi 'u fiema'u 'i he palani tokateu 'a homou 'api.

Neongo pe 'oku kehekehe 'a e ngaahi 'u fiema'u, 'oku fiema'u pe ke ke fili 'a e palani lelei taha ki he tu'unga 'oku ke 'iai mo e vahe fonua 'oku ke 'iai foki.

Vakai ki homou kosilio fakakolo mo e ngaahi 'u kautaha kehe fekau'aki mo e ngaahi fokotu'utu'u fekau'aki mo e ngaahi palani ki ha fakatu'utamaki fakatu'upakee mo e ngaahi fakatamaki e ala hoko ka e pehee ki he ngaahi feitu'u 'e ala tauhi fakataimi ai 'a e fanga monumanu lolotonga 'a e ngaahi taimi 'o e fakatu'utamaki fakatu'upakee lalahi pe fakatamaki.

Ko e tohi fakamatala polosua ko eni ko e 'oatu fakamatala pe pea 'oku fakahoko ia 'i he falala mo'oni. Ko e Potungau 'o e Komunitii ki he Hao, Mapule'i 'a e Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'a Kuinisilani mo e Sevesi Fakatu'utamaki Fakatu'upakee Fakasiteiti 'oku 'ikai ke nau mo'ua ki ha fa'ahinga taha pe ko e 'uhii ko ha mole pe maumau (kau ai mo ha ola 'o ha mole pe maumau) 'a ia 'oku ngalingali 'e uesia pe fakatupunga, 'a ee na'e meime'i hoko hangatonu pe 'ikai hangatonu, ko e 'uhii ko ha fakafalala 'a ha taha ki he ngaahi 'u fakamatala 'oku tukuatu 'i he tohi fakamatala polosua ko eni.

Ki ha to e 'u fakamatala ange fekau'aki mo e tokateu ki he ngaahi 'u fakatu'utamaki fakatu'upakee 'a'ahi ki he www.disaster.qld.gov.au

Tokateu ke mateuteu

'O kapau 'oku ke fakakaukau ke 'ave ho fanga monumanu ki ha feitu'u 'oku malu ange, fakahoko ia kimu'a pe vaveange ke hao mei ha ngaahi fakatamaki fakatu'upakee 'e ala hoko. 'E mahalo pe 'e 'ikai ke faingofua ke 'ave ho'o pele mo koe ki he feitu'u nofo'anga fakamalumu fakataimi – palani kimu'a pea mo mateuteu.

- Tuku ke malu 'a e fanga monumanu ki loto kimu'a 'i ha hoko ha me'a fakatu'utamaki fakatu'upakee, ko e 'uhii ke 'oua te nau lele mo hola mama'o.
- Ngaue'aki ha 'a/pe ko ha puha fa'o'anga pele malu, me'a ha'i pe ko ha piti ke 'ave lelei mo malu 'aki 'a e fanga monumanu.
- Fakapapau'i 'oku kei tu'u lolotonga sai 'a e 'u huhu kotoa pe.
- 'E ala lava pe ke tuku ho'o pele 'i ha feitu'u 'oku malu mama'o mei he feitu'u oku fakatu'utamaki.
- 'O kapau 'e ala lava pe ke 'ave ho'o pele ki ha 'api pusiaki fakataimi 'o e fanga monumanu, fakapapau'i 'oku 'ave 'a e 'u fakamatala fekau'aki mo e 'u faito'o mo e founa fafanga, me'atokoni, fo'i'akau pea mo ha to e 'u me'a kehe ke 'ave fakataha mo ia ki he 'api tauhi fakataimi.
- Fakapapau'i 'oku fakahoko lelei 'a hono faka'ilonga'i 'a ho'o fanga pele. Manatu'i – 'i he taimi 'o e fakatamaki, 'e 'ikai fa'a ngaue 'a e 'u telefoni pea 'oku mahu'inga ha ngaahi founa 'osi lesisita 'o fakakau kiai mo ho'o tu'asila lolotonga.
- Ke 'iai ha la'ita lolotonga. 'E lava eni ke ke tokoni faingofua ia ki hono 'ilo koe ko e tokotaha tauhi fakalao.

Fanga Kulii tokoni 'osi ako'i

'I he ngaahi keisi lahi, ko e fanga kulii tokoni koia 'osi ako'i 'oku fa'a fakangofua kinautolu ke nau nofo 'i he fale fakamalumu fakataimi pea mo honau kau tauhi. Ko kinautolu koia 'e tali 'e 'lava ke fiema'u 'a honau ta totonu mo e fakamo'oni 'o 'enau huhu. Vakai'i ki he kosilio fakakolo ki ha to e fakamatala ange.

Fefee leva 'o kapau ko ho'o pele 'a'au ia 'oku 'ikai ko ha kulii pe ko ha pusi?

Neongo pe ko e tokolahi taha 'o e fanga pele tauhi 'i 'api ko e fanga kulii, fanga pusi pea mo e fanga manupuna; ko e ngaahi fakamatala 'oku fakaha atu 'e ala lava pe 'o ngaue'aki ki he fanga pele 'i 'api ki he 'enau palani ki ha fakatu'utamaki fakatu'upakee.

Ka faifai ange 'oku 'ikai kau ho'o pele 'a'au ia 'i he fa'ahinga ko eni, hangee ko e fanga ki'i ika, fanga moko, fanga ki'i monumanu mo'ui (fanga puaka, moa, fanga kosi, fanga hoosi, fanga pulu, sipi), 'oku fokotu'u atu ke ke fetu'utaki ki he 'u potungau 'oku nau taukei ange hangee ko e Queensland Primary Industry and Fisheries (me'a mo'ui), ko e RSPCA, ko ho'o toketa monumanu pe ko e falekoloa ho kolo ki he fanga pele ki he fale'i makehe 'i he palani ki he fakatu'utamaki fakatu'upakee.

© 2013 Department of Community Safety

Peesi 1 'i he 2 Tongan

Puha tokateu ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee ma'ae pele

Fakapapau'i 'oku faingofua 'a e to'o mai 'a e Puha tokateu ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'a ho'o pele pea kau kiai:

- 'U faito'o 'a e pele (ke a'u ki ha uike 'e ua), 'u lekooti fakafaito'o mo e 'u huhu mo e fakaiiki 'o e toketa monumanu.
- Fe'unga 'a e me'akai (kau kiai 'a e fanga ki'i fakaneifua) mo e vai (hangee ko ia 'oku 'osi 'utu hina) ki he monumanu takitaha – ki ha loloa a'u ki ha piliote ko e uike 'e ua. 'Oua na'a ngalo me'a hae kapa 'o kapau 'oku 'iai ha me'akai kapa.
- Ha ki'i kafu pe ko ha me'a mei he mohenga pe 'u me'a va'inga 'oku anga maheni kiai me'a teuteu.
- Ha me'a uta'anga pele 'oku malu, me'a nono'o pe piti ke ke 'ave hao'aki 'a e fanga monumanu.
- Fakakaukau'i 'a e tauhi ma'a 'a ho'o monumanu mo 'enau fiema'u, he 'oku mahu'inga ia ki he 'enau (pea mo ho'o) mo'uilelei; hangee ko e, nusipepa, me'a tauhi ma'a pepa tauveli, 'u milemila veve.
- Ko e fanga manupuna ke kai faka'aho – 'ai 'a e 'u me'a kai'anga makehe ki he me'akai mo e vai 'i he 'u nofo'anga 'o e manupuna pea 'ai mo ha 'ufi'ufi 'o e nofo'anga.
- Ngaahi 'u fika telefoni mahu'inga; hangee ko ho'o toketa monumanu, fakamatala 'o e pele pea mo e ngaahi 'u sevesi fale'i.
- Fakaikiiki 'o e ngaahi 'u founa ke 'ilo'i ai ia.
- La'ita lolotonga ke 'ilo ai ia mo e ngaahi 'u taumu'a pehee.

FAKAPAPAU'I MA'U PE

- 'Oku malava 'a ho'o pele ke ma'u ha me'atokoni fe'unga mo ha vai fo'ou.
- Ke 'iai ha nofo'anga mo ha mohenga ki ho'o pele.
- Fanga monumanu kotoa pe 'oku ke tauhi ke faingofua hono 'ilo kinautolu.
- 'U fika telefoni 'a e kautaha ki he lelei 'a e fanga monumanu 'i ho feitu'u/toketa manu ke fakakau ki he puha tokateu ki ha fakatu'utamaki fakatu'upakee 'a homou 'api.
- Ke 'oua na'a ke tuku ke ha'i pe seini'i pe ha monumanu 'o 'ikai 'ave ke fakamalumu pea mo 'ai hano mohenga.
- 'Oua na'a ke tuku ha monumanu 'i ha me'alele.

Teuteu'i 'a e Palani Ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee ma'a ho'o Pele

Ko e lisi ke vakai'i 'a e Puha Tokateu ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee ma'ae pele (ki he monumanu takitaha)

'U fakaikiiki 'o e me'a ke 'ilo 'aki ia		'U me'a mohenga, pe 'u me'a va'inga	
'U faito'o		Me'a teuteu	
		Me'akai, me'a hae kappa	
		Vai mo e poulu	
'U lekooti 'o e 'u huhu		Me'a uta 'oku malu/'a malu, maea, piti	
Fakaikiiki 'o e Toketa Monu-manu		'U fiema'u ke tauhi e ma'a	

'U fakamatala faka-faito'o 'a e pele

Hingoa	Faito'o	Lahi 'o e faito'o ke 'ai mo hono tu'olahi

'U fika telefoni mahu'inga

Senita Fakafaito'o fakatu'upakee ki he fanga manu	
RSPCA 1300 363 736 ke lipooti ha monumanu ne mole pe ma'u	1300 animal 1300 264 625
Potungaue ki he mo'uilelei 'a e monumanu 'i he kolo	
Toketa Monumanu	
Polisi, Tamate Afi mo e Me'alele tokoni 'a e falemahaki (toki telefoni pe 'o kapau 'oku ke tui ko ha fakatu'utamaki fakatu'upakee 'oku uesia e mo'ui, tu'u he tu'unga fakatu'utamaki pe lahi 'aupito)	'U Fakatu'utamaki Fakatu'upakee: 000 Fo'i noa 'e tolu (112 mei he telefoni to'oto'o)
'U Sevesi Fakasiteiti ki he Fakatu'utamaki Fakatu'upakee (SES)	132 500
Kosilio Fakakolo	
Kautaha Malu'i 'o e Pele	
'U sevesi Fale'i mo e 'omi Fakamatala ki he Pele	
'Api Ngaue	
'Api Ngaue	
'U Kaunga'api	
'U Kaunga'api	

'U fika fetu'utaki homou 'api

Hingoa	Fika Telefoni To'oto'o	Tu'asila 'Imeili

'U Fika fetu'utaki mei 'api ne 'osi fokotu'u ko e 'uhii ko ha fakatu'utamaki fakatu'upakee

Hingoa Tokotaha fetu'utaki ofi mai	
Tu'asila	
'U fika telefoni 'Api/ngaue	
Tu'asila 'Imeili	
Hingoa Tokotaha fetu'utaki mama'o mei he kolo	
Tu'asila	
'U fika laine 'i 'api/telefoni to'oto'o	
Tu'asila 'Imeili	

Ko e tohi fakamatala polosua ko eni ko e 'oatu fakamatala pe pea 'oku fakahoko ia 'i he falala mo'oni. Ko e Potungaue 'o e Komunitii ki he Hao, Mapule'i 'a e Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'a Kuinisilani mo e Sevesi Fakatu'utamaki Fakatu'upakee Fakasiteiti 'oku 'ikai ke nau mo'ua ki ha fa'ahinga taha pe ko e 'uhii ko ha mole pe maumau(kau ai mo ha ola 'o ha mole pe maumau) 'a ia 'oku ngalingali 'e uesia pe fakatupunga, 'a ee na'e meimei hoko hangatonu pe 'ikai hangatonu, ko e 'uhii ko ha fakafalala 'a ha taha ki he ngaahi 'u fakamatala 'oku tukuatu 'i he tohi fakamatala polosua ko eni.

Ki ha to e fakamatala ki he tokateu ki ha fakatu'utamaki fakatu'upakee - 'a'ahi ki he www.disaster.qld.gov.au